

Aktuální Tuchačevskij

Podplukovník Ing. Milan Ždímal

Vydáním Tuchačevského „Vybraných spisů“¹⁾ jsme splnili konečně velký dluh vůči předválečnému sovětskému vojenství.

Opary senzací kolem jeho osoby, vzniklé v době jednání XXII. sjezdu, se dávno rozplynuly. Jeho jméno se už neozývá z úst prominentních politiků či vojenských činitelů. Stalo se historickým pojmem. Patří do dějin předválečné sovětské vojenské vědy, a být tam patří na jedno z míst nej-

čelnějších, přece jenom bude spíš vzrušovat historika než operátora.

A přece přicházím s trochu provokujícím titulkem o aktuálnosti Tuchačevského díla. Není to jenom sebeklam? Má skutečně Tuchačevskij co říci našemu operátoru dnes, v roce 1966, v letech, jež jsou celou propastí oddělena od předválečného vojenství?

Pokusím se na tyto otázky věcně odpovět.

Strategická válečná hra 1935—1936

V knize nesporně i dnes zaujme **staf o charakteru pohraničních operací**,²⁾ napsaná v červenci 1934. V důsledku známých událostí spatřila světlo světa až po dvaceti letech. Progresivní myšlenky v ní obsažené nebyly pro Tuchačevského jenom teorií pro teorii: v zimě 1935 navrhl generálnímu štábu organizovat velkou strategickou válečnou hru s cílem propracovat opatření a způsoby, jak aktivně odrazit napadení Sovětského svazu Německem.

O tom, že Německo připravuje napadení SSSR, Tuchačevskij od Hitlerova příchodu k moci ani na okamžik nepochyboval: „Grandiózní příprava německého imperialismu k válce na zemi, ve vzduchu i na moři nás musí donutit seriózně pohlížet na ochranění našich západních hranic a vytvořit pro to nezbytný systém obrany“³⁾ prohlášoval před plénem nejautoritativnějším.

Ironií osudu ten, kdo toto napadení nejen předvídal, ale vědecky promýšlel způsobem jeho odrazení a usiloval o to, prakticky je prověřit strategickou válečnou hrou byl vojenským tribunálem odsouzen k trestu smrti zastřelením za protistátní styk s vedoucími vojenskými kruhy právě této „cizí mocnosti“, za to, že byl

ve službách vojenské výzvědné služby této země.⁴⁾ Ale vraťme se k věci.

Je nesporné, že vojenskými přípravami hitlerovského Německa — které, mimochodem řečeno, analyzoval Tuchačevskij tak konkrétně, jako málokterý z tehdejších vedoucích sovětských vojenských činitelů⁵⁾ — začala se vytvářet na západní hranici SSSR zcela nová strategická situace. Začala se vytvářet v době, kdy v důsledku rozvoje tehdejší nejmodernější vojenské techniky, především letectva a tanků, docházelo ke kvalitativním přeměnám charakteru počátečního období příští možné války. Agresorovy možnosti náhlého napadení se podstatně zvýšily. Parametry ničivosti a manévrušnost nejmodernější techniky byly podstatně lepší, než byla agresorova technika v roce 1914.

Už to samotné varovalo před tím, neustrnout v přípravách obrany západní hranice SSSR na zastarávající koncepci krytu státní hranice, odpovídající zkušenostem z první světové války. A Tuchačevskij stál právě v čele progresivních vojenských činitelů, kteří promýšleli a realizovali nové koncepce přípravy a vedení pohraničních operací v počátečním období příští možné války.

Rozpracování zámyslu strategické hry bylo svěřeno operační správě generálního štábu. Jak později vzpomíná její čelný funkcionář, G. S. Isserson, tehdejší zá-

¹⁾ M. N. Tuchačevskij, Vybrané spisy. Naše vojsko, 1963, Praha.
Izbrannyye proizvedeniya, Moskva 1964, Voenizdat.

²⁾ Tamtéž, str. 262, násl.

³⁾ Z jeho referátu o otázkách obrany, předneseném na 2. zasedání ústředního výkonného výboru sovětu SSSR 15. 1. 1936.

⁴⁾ M. Sayers, A. Kahn, Velká spiknutí, str. 291—2, Svoboda, Praha, 1949.

⁵⁾ „Vybrané spisy“, str. 278, násl.

stupce náčelníka OS/GŠ, přineslo to značné těžkosti.

Zámyslem „červených“ bylo prověřit realnost plánu strategického rozvinování západního frontu mezi ZÁPADNÍ DVINA—POLESÍ v podmínkách nepřátelského napadení. Frontu měl velet UBOREVIČ, jako tehdejší velitel vojsk Běloruského vojenského okruhu. Tuchačevskij souhlasil, že bude velet nepřátelské straně; chtěl si tím prověřit všechny možnosti fašistického Německa ve válce proti Sovětskému svazu.

Potíž byla v tom, že v r. 1935 neměla zpravodajská správa GŠ k dispozici žádné operační svodky o možnostech a předpokládaných plánech rozvinutí Němců na Východě. Ani sám náčelník zpravodajské správy C. P. URICKIJ nemohl operátorům poskytnout uspokojivé informace. Kromě Hitlerem ohlášené organizace wehrmachtu v počtu 36 divizí a neupřesněných hlášení o formování tří tankových divizí a letectva v počtu 4000—5000 letadel, bylo jen málo zpráv. Předpokládalo se proto, že Německo vzhledem ke svému systému mobilizace 1:3 může v tu dobu všeho všudy postavit asi 100 zmobilizovaných divizí. Na základě toho stanovili plánovači hry počet nepřátelských sil, soustředěných severně od POLESÍ, na 50—55 divizí. Právě takový počet rozvinuli Němci v r. 1939 ve válce proti Polsku.

Když se Tuchačevskij seznámil s kon-

cepčí úlohy nepřítel, jemuž měl velet, byl proti tomuto propočtu sil německé armády. Považoval odhad za nízký. Jestliže Němci na začátku první světové války postavili 92 divizí, nyní mohli, podle jeho názoru, postavit dvakrát tolik, tj. asi 200 divizí. Proto předpokládal, že se na sever od POLESÍ může objevit 80 německých divizí. Jak byl tento odhad reálný, potvrdil rok 1941: skupiny armád SEVER a STŘED, jež Němci soustředili a rozvinuli severně POLESÍ, měly 79 německých divizí. Ale v letech 1935—1936 se zdála Tuchačevského prognóza neopodstatněná, ale co hlavní: vytvářela vcelku nepřiznivý poměr sil pro stranu „červených“.

Německá skupina armád v sestavě dvou armád a zálohy hlavního velitelství se měla rozvinout podle zámyslu hry mezi řekou NAREW a ústím řeky NĚMAN na čáře OSTRŁONKA—KAUNAS s hlavními silami na svém levém křídle. Měla porazit síly „červených“ dislokované severně od POLESÍ a ovládnout SMOLENSK, jakožto výchozí prostor pro útok na MOSKVVU.

Tuchačevskij předpokládal, že německé uskupení, soustředěné mezi NAREW—NĚMAN je jen soustředění předběžné, po vyložení ze železnice. Chtěl, jako velitel „modrých“, rozvinout tyto síly ještě do začátku operačního času podle zámyslu, který pro ně přijal aby tak mohl předstihnout „červené“ v rozvinutí sil a jako první zahájit operaci.

Nepřítel bude silný

Dožadoval se prostě přijetí takových podmínek, které by nepříteli zabezpečily nenadálou a realizaci faktoru překvapení v operačně strategickém měřítku. Chtěl, aby nepřítel měl možnost zahájit válečné operace tak, jak se na ně skutečně připravoval, i když to znamenalo pro vlastní stranu závažné komplikace. Dožadoval se vytvořit situaci, k níž stejně v r. 1941 v daleko vyhraněnější podobě došlo.

Ale takové poskytování „výhod nepříteli“ se v letech 1935—1936 ukázalo jako neúnosné a krajně podezřelé. Tehdejší náčelník GŠ, maršál JEGOROV, kategoricky odmítl poskytnout „modrým“ jakoukoliv výhodu. Dal najevo zjevnou nespokojenost s Tuchačevského názory a jako řídicí cvičení schválil druhou variantu: hlavní síly „červených“ byly v době zahájení operací už rozvinuty na hranicích, nepřítel je nepředěšel, poměr sil byl vcelku vyrovnan. Hra byla zbavena svého základního

strategického ostří a vyústila do střetného sražení, obdobného pohraničním sražením roku 1914. Průběh hry odpovídal minulosti, neprecizoval současnou a budoucnost. Úspěšné ukončení hry pro stranu „červených“ přineslo bezpochyby uspokojení vedoucích funkcionářů GŠ. Jak krátkozraké bylo, prokázal tragicky až jednací čtyřicátý rok.

Spor a polemika o počáteční období příští možné války, které Tuchačevskij a jeho druhové vedli proti konzervativní a tradiční koncepci, ustruvší na zkušenostech první světové války — to byl jeden z hlavních úseků boje o progresivní teorii a progresivní praxi v tehdejší sovětském vojenství.

Drama sporu bude našemu operátoru patrné jak při četbě citované stati o charakteru pohraničních sražení (vezmeme třeba jen zastaralou koncepci mobilizace, kterou Tuchačevskij v této stati přesvěd-

čivě vyvrací!), tak při četbě druhých statí.⁶⁾

Tento spor byl jen zdánlivě ukončen likvidací celé progresivní plejády sovětských vojevůdců a teoretiků v roce 1937. Jen dočasně zvítězila opojná sugesce, přesvědčená o neporazitelnosti vlastních ozbrojených sil, sugesce o slabším nepříteli, jehož budeme úspěšně bít jen na jeho území, sugesce o tom, jak v jeho zá-

polí po zahájení války vzplanou revoluční povstání, která skončí s nenáviděným hitlerovským režimem. Jen dočasně se potvrdilo, že tohle je všechno politicky správné a z hlediska vojenské teorie jediné pravdivé. Nepravdivost a chybnost této koncepce byla prokázána až praxí nejosudovější: počátečním obdobím Velké vlastenecké války.

Reálně hodnotit nepřítele

Ale ani touto praxí, která tak tragicky vyvrátila neporazitelné mýty, o nichž nesmělo být před válkou žádných pochyb, neskonal v socialistickém vojenství spor o reálné hodnocení možností nepřítele. Znovu jsme se s ním setkali po válce, kdy vrcholil kult osobnosti. I to už je našťastí historie. Nicméně nepodléhat při rozboru nepřítele ani jeho přeceňování, ani jeho podceňování, vidět reálně sílu, kterou disponuje, znát jeho slabé a silné stránky — to trvale platí i pro naši vojenskou mysl a praxi. Opájení se vlastní silou nadále zůstává lákadlem, jež svádí k nerozvážným propočtům a nereálným zámyslům cvičení a her. To sice usnadňuje úspěšně cvičit a rozehrávat situace, ale je to na hony vzdáleno nepodplatitelné mluvě cifer a faktů o skutečném poměru sil.

Už zběžné nahlédnutí do obsahu titulů, obsažených v českém vydání „Vybraných spisů“, umožní porozumět, jak u Tuchačevského vznikl reálný, věcný pohled na možného nepřítele.

Znal ho totiž z jeho vlastních pramenů, znal jeho vlastní strategické koncep-

ce, sledoval rozvoj jeho vojenského potenciálu, výzkum a vývoj jeho techniky. Nebyl pro něho problém přímo studovat tyto zahraniční prameny, protože znal západoevropské jazyky — němčinu, angličtinu, francouzštinu.

Jeho rozborů západních vojenských teoretiků⁷⁾ svědčí o důkladné přímé znalosti jejich děl, uznávají to, co je v jejich názorech racionální, bystře odkrývají jejich slabiny a ideologické záměry. V tomto smyslu je pro Tuchačevského metodu rozboru příznačná jeho předmluva ke knize „Reforma války“ od významného anglického teoretika J. Fullera.⁸⁾ Tuchačevskij informuje o tom, kdo to Fuller je, uvádí podrobné údaje o jeho dosud publikovaných teoretických pracích, odkrývá imperialistickou pláštěnku Fullery filozofie války, konkrétně a věcně analyzuje jeho strategickou koncepci, poukazuje na to, co je na knize zajímavého, v čem jsou přednosti Fullerova způsobu myšlení,⁹⁾ v čem je jeho síla i slabiny. **Taková metoda rozboru je dodnes aktuální a podněty pro její dnešní uplatňování u Tuchačevského spolehlivě najdeme.**

Znalec technického rozvoje

Chceme-li porozumět tomu, proč Tuchačevskij patří do čela progresivního vojenskoteoretického myšlení v sovětském předválečném vojenství, všimněme si pozorněji jeho statí o „Nových otázkách války“.¹⁰⁾ Autor ji napsal v letech 1931–1932; poprvé však byla uveřejněna až v roce 1962. Jde o fragment široce koncipovaného třísvazkového díla, k němuž se už Tuchačevskij nedostal. Začal přepracovávat citovanou statí znovu v letech 1935–1936; tato nová verze se však bohužel nezachovala vůbec.

I tak je pozoruhodné číst Tuchačevského prognózy o budoucí válce, psané počátkem třicátých let, prakticky na začátku

technického rozmachu mezinárodního světového vojenství. To, co tehdy bylo teprve v zárodku, vidí Tuchačevskij jako rozhodující prostředky, jež potom způsobují rozmach dynamičnosti a ničivosti ozbrojeného zápasu za druhé světové války.

Charakterizuje nový systém výzbroje, jež se začíná vyvíjet, zahrnuje letectvo,

⁶⁾ Statí: „Nové otázky války“, „O novém polním řádu Rudé armády“, atd.

⁷⁾ Statí: „Předmluva ke knize H. Delbrücka“, „Předmluva ke knize J. Fullera, „Konzervativní strategie“.

⁸⁾ Tamtéž, str. 189

⁹⁾ Tamtéž, str. 197, násled.

¹⁰⁾ Tamtéž, str. 226, násled.

tanková vojska, rádiové prostředky a chemii pod název aeromotomechanizace: „V tomto názvu jsou zahrnuty všechny ty zvláštnosti, všechno to nové, co vyvolává převrat jak v dřívějších organizačních formách, tak i po stránce operační a technické.“¹¹⁾ Podrobně rozvádí tento převrat v jednotlivých druzích zbraní. Tuchačevskij předvídá při této analýze technický

a organizační vývoj rozhodující vojenské techniky nejen pro nejbližší léta, ale je s to postřehnout tendence, jež byly realizovány ve vývoji těchto zbraňových systémů až po druhé světové válce. To se týká např. konstrukce reaktivního motoru, letů bombardovacích letounů ve stratosféře, používání rádia k dálkovému ovládání tanků a letounů atd.

Tvůrce teorie hlubokého boje a operace

Zvláště z této statí je patrné, jak Tuchačevskij se podrobně zabýval studiem vojenské techniky, jak přitom neupíval na technických prognózách, ale dokázal vyvozovat z rozvoje techniky závěry pro způsoby vedení bojů a operací. Byl proto také jedním z tvůrců teorie hlubokého boje a hluboké operace, jejíž prvenství patří sovětské vojenské vědě třicátých let. Z jejího rozpracování pak těžili západní vojenští teoretikové, především němečtí.

Už v roce 1933 vyložil svou koncepci vševojskového boje, v němž se dosahuje vítězství koordinovanou součinností všech druhů vojsk a v němž nejvýznamnější úlohy mají soudobé tanky a dělostřelectvo. To bylo v době, kdy hromadný zrod tankových vojsk byl v sovětských ozbrojených silách teprve na obzoru.

Teorie hlubokého boje a hluboké operace měla obdobný osud, jako celé Tuchačevského dílo: po dramatických konfliktech s jejími odpůrci — mezi něž na čelním místě nutno uvést K. J. Vorosilova¹²⁾ — se dočkala oficiálního uznání. Byla zakotvena v řádech a předpisech, ale po roce 1937 byla odvržena a odsouzena k zapomnění. Až válka ji znovu vrátila k ži-

votu, protože ničit nepřítel v celé jeho taktické a operační hloubce vyžadovalo vysoký stupeň nejen odvahy, ale především vojenského umění. To nebylo možné si osvojit bez progresivní teorie. A tak jsou vzpomenu ty Tuchačevského myšlenky z třicátých let. Sice bez jeho autorství — jeho jméno je dosud v zapomnění, ale jeho teoretické podněty jsou živé a platné.

A trvá ještě desítku let, než jeho jméno i jména jeho druhů jsou očištěna od nízkých nařčení a než jim je vrácena čest. Než jsou znovu vyzdvíženi na ta místa, kam se dopracovali svým umem a svou praktickou revolucionizující činností: na nejčelnější místa v historii sovětského předválečného vojenství.

V jeho díle nepoznáváme jen teoretika. Tuchačevskij dokázal spojovat svou vojenskovojskovou práci s vlastní praktickou činností, prověřovat své koncepce na cvičeních a manévrech, bedlivě analyzovat jejich průběh i výsledky a znovu docházet k teoretickým závěrům a požadavkům na další rozvoj řízení a organizace vojsk. **Tato jeho metoda, kterou dokázal po léta neúchylně uplatňovat ve své vojevůdcovské činnosti, zůstává aktuální dodnes.**

¹¹⁾ Tamtéž, str. 228.

¹²⁾ Tamtéž, str. 22.